

Retten til å ha rettigheter

Identitet: Hvem har *rett* til å kalle seg norsk? Hvem har *lyst*? Finnes det en *plikt* til å kalle seg norsk? I USA, der denne gjengen feiret 17. mai i Bay Ridge, Brooklyn, kan man ha to pass, og for eksempel være både norsk og amerikansk. Foto: Alex webb

TILHØRIGHET Et statsborgerskap er en fundamental rettighet. Vi trenger en lov som aksepterer at en kan føle tilhørighet til flere land.

Tekst: [Toril Moi](#)
Publisert: 22. januar 2015 - 9:47

I høst viste NRKs *Brennpunkt* en dokumentar av Ulrik Imtiaz Rolfsen der han blant annet spurte ungdommer med muslimsk bakgrunn om hvor de kom fra. Svarene deres gjorde sterkt inntrykk på meg: «Jeg er fra Marokko.» «Jeg er fra Pakistan.» «Jeg kjenner meg pakistansk fordi foreldrene mine er fra Pakistan.»

De refererte også til seg selv som «utlendinger», i klar motsetning til «de norske». Alle disse unge menneskene var født og oppvokst i Norge og hadde rødt, norsk pass. Hvorfor definerte de seg likevel konsekvent som ikke-norske?

Jeg har merket at noen nordmenn blir irriterte når ungdommer som har nytt godt av alle de goder og rettigheter som det rike Norge tilbyr, likevel insisterer på å kalle seg pakistanere, eller somaliere, eller noe annet, som om de ikke har noen solidaritet med samfunnet de faktisk bor i. Men andre nordmenn blir minst like irriterte om de samme ungdommene skulle finne på å erklære at de er like norske som nordmenn som ætter tilbake til Harald Hårfagre. Fordi de faktisk *er* flerkulturelle, kan disse ungdommene rett og slett ikke vinne.

Hvem har *rett* til å kalle seg norsk? Hvem har *lyst* til å kalle seg norsk? Finnes det en *plikt* til å kalle seg norsk? Disse spørsmålene går dypt. Det handler om en personlig opplevelse av identitet, og om opplevelsen av å tilhøre mer enn én kultur. Men det handler også om politikk og statsmakt.

Jeg skriver ikke som noen nøytral tilskuer i disse spørsmålene. For jeg har bodd i USA i over 25 år, og har nytt godt av mange fordeler som jeg aldri ville ha fått om jeg ikke hadde flyttet til dette store landet. Men likevel ville det ikke falle meg inn å kalle meg selv amerikansk. Slik sett gjør jeg nøyaktig det samme som ungdommene i *Brennpunkt*.

Men det finnes en viktig forskjell. For jeg har ikke amerikansk pass. Akkurat som ungdommene på tv har jeg

FAKTA

SPRÅK OG OPPMERKSOMHET

Toril Moi skriver månedlig om aktuelle emner i kulturen.

«Dessverre står vi nå i fare for å gjøre den norske loven enda verre enn den alt er.»

norsk pass. Er det passet som avgjør om en er norsk eller ikke? Men i USA kan jeg godt ha både norsk og amerikansk pass. Her tvinger ikke staten meg til å velge kultur en gang for alle. Det gjør derimot den norske staten. Hverken jeg eller ungdommene i Brennpunkt får lov til å tilhøre mer enn én nasjon, for i Norge er det forbudt med dobbelt statsborgerskap.

Dermed kommer ungdommenes opplevelse av personlig og kulturell identitet i konflikt med lovens insistering på at en norsk borger må være helt og fullt norsk og ikke noe annet. Da er det ikke så underlig at de føler de må velge, at de enten må kalle seg pakistanske eller norske. Og siden de er fullstendig klar over at «nordmenn kaller oss pakkis», som en av dem sa, er det ikke så rart at de bestemmer seg for å si at de *ikke* er norske.

Grunnlaget for den norske statsborgerskapsloven ble lagt i 1950, altså i tiden like etter landssvikoppgjøret. Det var da det ble bestemt at dersom en norsk borger søker om statsborgerskap i et annet land, vil han eller hun automatisk bli fratatt sitt norske statsborgerskap. Det å søke om et annet statsborgerskap sidestilles altså med en form for landssvik.

Den bestemmelsen ble fastholdt da loven ble revidert i 2006. (Unntatt fra regelen er folk som søker om norsk statsborgerskap, men som ikke kan bli løst fra sitt gamle borgerskap. Dette gjelder cirka førti prosent av dem som i dag søker om å bli norske. Det finnes ingen unntak for nordmenn som søker om utenlandsk statsborgerskap.)

I dagens globaliserte verden er dette en fullstendig anakronistisk politikk. Den forhindrer mange utlendinger som har bodd i Norge i årevis fra å søke om norsk statsborgerskap, nettopp fordi de fremdeles også føler seg franske, britiske eller amerikanske, eller hva det nå kan være.

Folk emigrerer ikke lenger en gang for alle. De flytter frem og tilbake og beholder sterke bånd til flere land livet ut. Men det å *ikke* ha statsborgerskap i landet en bor og arbeider i, medfører ofte store praktiske vansker. Og bare tanken på å måtte velge mellom landet en er født og oppvokst i og landet en bor i, skaper helt unødvendige personlige konflikter for folk som føler seg tilhørende i flere land.

De praktiske og personlige argumentene er likevel ikke de viktigste. Det viktigste er at statsborgerskap slett ikke er en hvilken som helst rettighet: «Statsborgerskap er en fundamental menneskerett», skrev USAs daværende høyesterettsjustitiarius Earl Warren i en skjellsettende dom fra 1967, «for det er selve retten til å ha rettigheter».

Det er derfor det finnes internasjonale konvensjoner (som Norge har underskrevet) som forsøker å forhindre statsløshet. I USA er nå retten til statsborgerskap uavkortet. Bare de som selv ber om det, kan bli løst fra statsborgerskapet. Slik bør vi få det i Norge også.

Dessverre står vi nå i fare for å gjøre den norske loven enda verre enn den alt er. I høst ba barne-, likestillings- og inkluderingsminister Solveig Horne om å få en utredning av om «det bør innføres regler om tap av statsborgerskap der en statsborger opptrer sterkt til skade for statens vitale interesser eller frivillig har tjenestegjort i en fremmed militær tjeneste». Benedikte Moltumyr Høgberg skal legge frem en rapport tidlig i vår.

På meg virker ønsket om å straffe norske fremmedkrigere i IS med tap av statsborgerskap en smule ironisk, i og med at staten allerede straffer nordmenn som gjerne vil bli borgere av et annet land på nøyaktig samme måte.

Statsråden for inkludering uttalte også at «et norsk statsborgerskap er svært verdifullt. Det gir alle rettigheter i det norske samfunnet. Å frata det kan derfor være et meget sterkt signal». Men et signal om hva? Om at Norge er et samfunn der det er helt greit å frata folk en grunnleggende menneskerett? Der byråkrater eller jurister skal avgjøre hvem som har bedrevet «unorske» aktiviteter? Hvem bestemmer hva som er «statens vitale interesser»?

Siden vi ikke kan gjøre folk statsløse, kan vi ikke ta statsborgerskapet fra folk som bare har ett pass. (Andre land som har innført slik straff for fremmedkrigere tillater dobbelt statsborgerskap.) Så hvem er det egentlig en slik lov vil ramme? Bare dem som ikke er født norske og som ikke kunne bli løst fra sitt gamle statsborgerskap da de ble norske? Forskjellsbehandlingen omkring statsborgerskap er allerede påfallende. (Noen nordmenn kan ha to

statsborgerskap, andre kan det ikke.) Dette vil gjøre situasjonen enda verre.

Et statsborgerskap er ikke et privilegium, men en fundamental rettighet. Vi trenger en lov som aksepterer at en kan føle tilhørighet til flere land. Det har de innsett i vårt skandinaviske naboland, Danmark, som i år innfører uavkortet rett til dobbelt statsborgerskap. Ifjor uttalte den danske justisministeren Karen Hækkerup at en «ikke skal tvinge folk til å velge mellom tilhørsforhold». Hun mente også at adgang til dobbelt statsborgerskap vil «fremme integrasjonen av mennesker fra alle steder i verden». Hun har rett.

Men viktigst av alt: Vi må aldri gå med på at staten skal ha rett til å frata noen statsborgerskapet. I et rettssamfunn er ingen rett mer fundamental enn retten til å ha rettigheter.
